

JAUNUOLIŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ, SAVARANKIŠKO GYVENIMO PATIRTYS

Natalija Lukovskienė, Vitalija Bartuševičienė

Utenos kolegija, Maironio g. 7, Utena.

Anotacija

Vaikų globos sistemos deinstitutionalizacijos metu buvo parengtos ir šiuo metu veikia pagalbos priemonės jaunuoliams, paliekantiems globos institucijas. Tačiau mokslinės literatūros analizė, socialinių darbuotojų praktikų išvalgos leidžia teigti, kad nepaisant teikiamos pagalbos, šie jaunuoliai savarankiško gyvenimo pradžioje patiria įvairius sunkumus. Todėl straipsnyje siekiama išanalizuoti jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, savarankiško gyvenimo patirtis. Rengiant straipsnį atliktas kokybinis tyrimas, taikant interviu metodą, apklausti X bendruomeniniuose vaikų globos namuose užaugę ir iš jos per pastaruosius 4 metus išėję savarankiškai gyventi jaunuoliai.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad nors dalyvavusieji tyrime ruošėsi savarankiškam gyvenimui, tačiau jo pradžioje patyrė finansinių, bendravimo, savitvarkos, paslaugų gavimo sunkumų, jautėsi vieniši. Jaunuoliai nurodė neapsiėję be pagalbos, kurią jiems suteikė globėjų šeimos, bendruomeninių vaikų globos namų, kuriuose anksčiau gyveno, auklėtojai. Ypač svarbia pagalba, informantai laiko finansinę pagalbą – gyvenant bendruomeniniuose namuose sutaupytus vaiko pinigus. Visi tyrime dalyvavę jaunuoliai turi užsiėmimą – dirba arba mokosi, studijuoja. Ateities planus jie sieja su įgytu išsilavinimu, būsima specialybe, profesija, nuosavo būsto įsigijimu, kelionėmis, finansinės nepriklausomybės užsitikrinimu. Tai rodo, kad jaunuoliai, įveikdami kylančius iššūkius, mažais žingsniais mokosi gyventi savarankiškai. Jie pakankamai pasitiki savimi, turi ateities planų, žino, kaip juos įgyvendinti, supranta savo atsakomybes.

Raktiniai žodžiai: jaunuolis, paliekantis globos sistemą, bendruomeniniai vaikų globos namai, savarankiškas gyvenimas.

Įvadas

Vaiko globos sistemos pertvarka, prasidėjusi 2014 m., patvirtinus Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planą, formaliai baigėsi. Akivaizdu, kad šios pertvarkos tikslas nebuvo vien tik vaikų globos namų išformavimas, gyvenimo, ugdymo sąlygų „priartinimas“ prie namų aplinkos, bet ir pagalba, suteikiama jaunuoliams, palikus globos namus, padedant gyventi savarankiškai ir integruotis į visuomenę (Žeimytė, 2020). Pertvarkos rėmuose įkurti bendruomeniniai vaikų globos namai pagal savo paskirtį suteikė žymiai geresnes galimybes be tėvų likusiems vaikams įgyti rūpinimosi savimi, socialinius įgūdžius, geriau pasirengti savarankiškam gyvenimui. Vadovaujantis Socialiniu paslaugų katalogu (2006), šiems jaunuoliams sulaukus pilnametystės, teikiama palydėjimo paslauga, skirta padėti prisitaikyti prie socialinės aplinkos, ugdyti gebėjimus spręsti kylančias socialines ar kitas problemas, t. y., palengvinti jų integraciją į bendruomenę. Tačiau globos įstaigų ugdytinių perėjimas į savarankišką gyvenimą yra psichologiškai sudėtingas laikotarpis ir trunka sąlyginai trumpą laiką, todėl jaunuoliai gali jausti nerimą, atstūmimą (Gedminaitė, 2009), dėl socialinės kompetencijos stokos, nepasitiki savimi, jiems sunku susitaikyti su pasikeitusiu statusu, prisitaikyti prie naujo gyvenimo realybės (Höjer, Sjöblom, 2010; Toliušytė, Plaušinitienė, 2015). Atsižvelgiant į tai, svarbu, kad būtų ir toliau palaikomi, padedami globos namų darbuotojų. Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos (toliau – LR) socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešime „Stiprinama socialinę atskirtį patiriančių jaunuolių integracija į bendruomenę“ (2022), savarankišką gyvenimą pradėdantys pažeidžiami jaunuoliai neretai stokoja savarankiškumo, socialinių, vertybinių bei profesinio orientavimo įgūdžių.

Gedminaitės (2009), Tamulevičiūtės (2020) atliktų tyrimų rezultatai bei socialinio darbo praktikų pastebėjimai, pagrįsti darbo su globos įstaigą palikusiais jaunuoliais, pradėjusiais savarankišką gyvenimą patirtimi (Su sunkumais susiduriančius jaunuolius labiausiai palaiko ir auginą pagarus bei nuoširdus santykis, 2021), leidžia teigti, kad nepaisant teikiamos pagalbos, šie jaunuoliai savarankiško gyvenimo pradžioje patiria įvairių sunkumų, iššūkių.

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų ir pradėjusių savarankišką gyvenimą patirčių tyrimams mūsų šalyje skiriamas nepakankamas dėmesys. Daugiausiai tyrimų, kuriuose nagrinėjamas vaikų, gyvenančių globos įstaigose, rengimas gyventi savarankiškai. Šią tematiką analizavo Gudžinskienė, Raudeliūnaitė (2016), Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila (2017), Raudeliūnaitė R., Gudžinskienė V. (2022), Samošonok (2013), Snieškienė, Bumblauskaitė (2005), Skiečiuvienė (2021), Žeimytė (2020) ir kt. Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska (2021), Bubnys, Jasevičienė (2013), Goštautas, Pakrošnis, Čepukienė (2004) analizavo vaikų, gyvenančių globos įstaigose patirtis, Toliušytė, Plaušinitienė (2015) – vaikų, gyvenančių globos namuose, savarankiško gyvenimo įgūdžių raišką. Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinių ryšių tyrimą atliko Gedminaitė (2009), šių jaunuolių perėjimą į suaugusiųjų gyvenimą analizavo Tamulevičiūtė (2020). Tačiau vaiko globos sistemos pertvarkos laikotarpiu atliktų jaunuolių, išėjusių iš globos įstaigų, savarankiško gyvenimo patirčių tyrimų stokoja.

Straipsnio objektas – jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, savarankiško gyvenimo patirtys.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti jaunuolių, išėjusių iš bendruomeninių vaikų globos namų, savarankiško gyvenimo patirtis.

Rengiant straipsnį taikyti tyrimo metodai: interviu atliktas siekiant ištirti jaunuolių, išėjusių iš X bendruomeninių globos namų savarankiško gyvenimo patirtis; kontent analizė atlikta analizuojant interviu surinktus duomenis; lyginamoji analizė atlikta siekiant tarpusavyje palyginti informantų nuomones, išskirti panašumus, skirtumus; apibendrinimo metodas taikytas rašant darbo įvadą ir išvadą.

Tyrimo metodika

Empirinio tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – struktūrizuotas interviu. Jam atlikti buvo parengtas tyrimo instrumentas, sudarytas remiantis atlikta teorine analize, leidusia išskirti 3 jaunuolių savarankiško gyvenimo patirčių sritis - *Patirtys pradėjus gyventi savarankiškai*, *Patirtys susijusias su pagalba pradėjus savarankišką gyvenimą*, *Dabartinės patirtys, ateities planai*. Remiantis minėtais teiginiais buvo parengtas tyrimo instrumentas, suformuluota 11 interviu klausimų.

Tyrimas atliktas 2023 m. gegužės 9-11 d., su informantais buvo bendrauta Messenger ir Zoom priemonėmis. Tyrimui atlikti pasirinkti X bendruomeniniuose vaikų globos namuose užaugę ir iš jo per pastaruosius 4 metus išėję savarankiškai gyventi 6 jaunuoliai. Generalinė tyrimo imtis 9 jaunuoliai. Viena iš straipsnio autorių tyrimo metu dirbo X bendruomeniniuose vaikų globos namuose, todėl informantų kontaktai jai buvo žinomi, nes su jaunuoliais buvo nuolatos palaikomas ryšys.

Tyrimo etika. Remiantis konfidencialumo ir anonimiškumo principais tyrimo dalyviams buvo suteikti kodai – R1, R2, R3, R4, R5, R6. Visi informantai supažindinti su tyrimo tikslu, procedūra, sutiko dalyvauti tyrime.

Tyrimo rezultatų analizė

Siekiant įvertinti tyrimo dalyvių **patirtis pradėjus gyventi savarankiškai**, interviu metu jų buvo klausiama, kaip jie jautėsi kai pradėjo gyventi savarankiškai? Analizuojant atsakymus (1 lentelė) pastebėta, kad dalis jaunuolių, pradėjus savarankišką gyvenimą, jautėsi gana drąsiai, pasiruošę. Ypač tai matyti iš R1, R2, R6 informantų atsakymų. Šie informantai nurodė konkrečias priežastis, kurios lėmė jų gerą savijautą – R1 informantas gyvena pas draugės tėvus, kurie „... ir padeda su įvairiais

klausimais“; R2 informantas teigė, kad „gyvenime turėjau daug žmonių, kurie mane paruošė savarankiškam gyvenimui. Didelę įtaką padarė globos namai, kuriose gyvenau“; R6 informantas sakė, kad „Aš pradėjau gyventi savarankiškai nuo mažų metų kažkur nuo šešerių. Nes buvo toks momentas, kai su šeima būdavo bėdų finansiškai, tai tekdavo ieškotis darbo“. Kita dalis informantų – R3, R4, R5, pradėjęs gyventi savarankiškai patyrė vienatvės ir neįtikėjimo jausmą. Jiems trūko aplinkos, prie kurios jau buvo pripratę: „...pirma naktis buvo sunki. Kai tuščias butas, kai esi vienas“ (R3); „Pradžioje tikrai buvo labai keista, nes realiai, net pirmą dieną išėjus, vat pirmą naktį, kai miegojau, aš jau jaučiaus pasiilgus visų vaikų...Tikrai buvo sunku“ (R4); „Tai (sunku – aut. past.) tik gal yra pradžioje mėnesio, bet tik todėl, kad tu esi jaunas ir nepasiruošęs visiems dalykams“ (R5).

1 lentelė. Informantų atsakymai į klausimą, „Kaip tu jautiesi kai pradėjai gyventi savarankiškai?“

Informanto Nr.	Informantų atsakymai
R1	„Iš tikrųjų šiuo metu gyvenu pas draugę ir draugės tėvus. Šiuo metu iš tikro jaučiuosi savarankiškai. Jie ir padeda su įvairiais klausimais...“
R2	„... mano jausmai savarankiškam gyvenimui buvo geri. Kadangi manau, kad gyvenime turėjau daug žmonių, kurie mane paruošė savarankiškam gyvenimui. Didelę įtaką padarė globos namai, kuriose gyvenau.“
R3	„Tai kai tik išėjau, kažkaip nebuvo išsigandęs to savarankiško gyvenimo, nes tiek pastaruoju metu dirbau ir turėjau savo pajamas, tiek ruošiausi šitam išėjimui. ... Aišku, pirmą naktį buvo sunki. Kai tuščias butas, kai esi vienas.“
R4	„Pradžioje tikrai buvo labai keista, nes realiai, net pirmą dieną išėjus, vat pirmą naktį, kai miegojau, aš jau jaučiaus pasiilgus visų vaikų... Tikrai buvo sunku.“
R5	„Man visada visi sakė, kad pradžioje yra labai sunku, tai taip nėra. Visiškai nėra to dalyko. Tai tik gal yra pradžioje mėnesio, bet tik todėl, kad tu esi jaunas ir nepasiruošęs visiems dalykams.“
R6	„Aš pradėjau gyventi savarankiškai nuo mažų metų kažkur nuo šešerių. Nes buvo toks momentas, kai su šeima būdavo bėdų finansiškai, tai tekdavo ieškotis darbo.“

Nagrinėjant tyrimo dalyvių atsakymus į klausimą, „Kokia buvo tavo patirtis, kai pradėjai gyventi savarankiškai? Kas sekėsi, nesisekė, kokių patyrei sunkumų?“, galima matyti, kad informantai patyrė įvairių situacijų: R1 informantas pasidalino, kad labiausiai pasisekė, kad merginos šeima jį priėmė, bet sunkumų kėlė, kad ne itin gerai pažinojo žmones, todėl kurį laiką buvo sunku prie jų priprasti „... labiausiai tai galbūt sekėsi, kad pradėjau gyventi su drauge. Nesisekė, ir galbūt iš sunkumų, tas kadangi dar gerai nepažinojau tuo metu tai buvo prieš 2 metus, draugės tėvus ir dar pačią draugę nelabai gerai pažinau ir, kaip sakoma, dar taip pat, kaip sakoma, nežinau, ką tam tikrose situacijose daryti“. Visiems informantams, savarankiško gyvenimo pradžioje sunkumų kėlė finansiniai dalykai, informantai minėjo, kad buvo sunku susiplanuoti pinigus taip, kad galėtų pragyventi iki kito mėnesio be skolų. Galima pastebėti, kad mažiau rūpesčių patyrė, tie jaunuoliai, kurie turėjo palaikymą iš aplinkinių. R2 informantas pasakojo, „... Patirčių buvo visokių, gal labiau gerų. Sekėsi palaikyti tvarką, gyventi pagal režimą, kurio išmokau globos namuose. Nesisekė, tai tikriausiai iš pradžių piniginiai reikalai, nemokėjau planuoti savo išlaidų, sunku buvo susitaupyti. Neįaučiau pinigų svarbos. Sunku buvo su įvairių dokumentų pildymais, užsiregistruoti pas gydytojus irgi sukeldavo sunkumų“. R3 informantas patyrė vienatvės jausmą, finansinių sunkumų: „Globos institucijoje, kai gyvenau, visada yra pilni namai žmonių, o dabar buvo taip sunku, tai kviečiau irgi draugus kiekvieną vakarą vakare pasėdėt, kad būtų vis tiek linksmiau. Aišku sunku buvo, kadangi aš moku už nuomą iš savo stipendijos ar kitų pajamų, tai man reikėjo mėnesio pradžioje, kai gaunu algą, susiplanuoti savo išlaidas visam mėnesiui, tai irgi tokios patirties neturėjau, kai gyvenau dar vaikų namuose, visą laiką tiesiog taip „taškiau“ pinigus“. R4 informantas, pasakojo, „... Labiausiai turbūt buvo sunku su pinigais, kaip elgtis taisyklingai, nes ir prieš tai, kol gyvenau globos namuose man būdavo sunku suplanuoti savo išlaidas. Nes esu mėgėja išlaidauti“. R5 informantas, taip pat susidūrė su finansiniais sunkumais, „... pradžioje gal sunkiau, buvo taupyti tam tikras lėšas, tuo labiau tu turi būti taupesnis žmogus, negu tu buvai“. R6 informanto atsakymas: „Globos namuose gyvenau jau ne pirmą kartą, tai ir išeinu ne pirmą kartą. Tai jokių sunkumų nepatyrėiu“.

Informantai R2, R3, R4, R6, atsakinėdami į klausimą, „*Kas tau labiausiai patinka ir kas nepatinka gyvenant savarankiškai?*“, sakė, kad jiems patinka laisvė, kurią jaučia išėję iš globos namų, jausmas, kad esi savarankiškas, nes niekas nenurodinėja, kaip reikia elgtis tam tikrose situacijose. Jaunuoliai minėjo, kad jiems patinka patiems priiminėti įvairius sprendimus: R2 – „... *labiausiai patinka tai, kad nėra tų žmonių, kurie man sako, kaip aš turiu gyventi. Patinka pačiai priimti man svarbius sprendimus, pati už save atsakau*“; R3 – „...*Man patinka tas pats savarankiškumas, kai tu pats viską darai, pats susitvarkai, pats nusiperki produktus, pats pasigamini, pats susiplanuoji, pats išleidi, pats gauni, pats užsidirbi*“; R4 – „... *Patinka turbūt, kad turi laisvę. Nėra kas tave kažkas kontroliuoja, pati turi galvot kažką*“; „...*Turbūt kad atsakomybę pasakyčiau ir kad viską vienas jau turi daryti*; R1 informantas pasakojo, kad jam labiausiai patinka „... *kad šiuo metu galiu ir mokintis iš namų, ir dirbti iš namų. Turiu tokią galimybę, tikrai džiaugiuosi*“; R5 informantas akcentavo ramybę, kaip savarankiško gyvenimo privalumą: „... *Gyventi savarankiškai patinka gal ramumas. Tiesą sakant, aš grįžtu namo ir aš suprantu, kad nėra daugiau šalia jokio žmogaus, nes aš visą gyvenimą norėjau gyventi vienas. Vienaip ar kitaip aš norėjau tokio labiau ramumo, jokio triukšmo, kad nebūtų būtent iš vaikų pusės*“; R2, R5 informantai paminėjo, kad labiausiai jiems nepatinka savarankiškame gyvenime, tai kad reikia patiems gamintis maistą, skalbti rūbus ir pan. „... *nepatinka tas, kad turiu maistą pati gaminti, tvarkytis, skalbti rūbus ir pan.*“ (R2); „... *sunku buvo priprasti, kad grįžti namo o maisto nėra pagaminto. Aš dar iki šiol negaliu priprasti prie to, dar ir dabar norisi grįžti namo, o ten viskas pagaminta*“ (R5); R1 informantui nepatinka, kai atsitinka nenumatytos situacijos, „... *būna tikrai tam tikrų situacijų, kai reikia perplanuoti savo planus. Jau ekstra atvejais tenka iš tikrųjų persitvarkyti ir tada tikrai jau tada reikia kažkaip suktis iš situacijos*“; R6 informantas išreiškė nepasitenkinimą, kad reikia eiti į darbą „... *į darbą reikia vaikščioti. Turbūt, kad kiekvienam nepatinka tai. Na, bet darbas yra darbas*“.

Įdomu, kad apžvelgus informantų atsakymus į klausimą, „*Kai pradėjai gyventi savarankiškai, ar tu jauteisi pasiruošęs tokiam gyvenimui?*“, išryškėjo, jog visi jaunuoliai manė esą pasiruošę savarankiškam gyvenimui, tačiau pradėjus tokį gyvenimą, pusė jų šią nuomonę pakeitė. Pavyzdžiui, R4 informantas pasakojo, kad labai laukė išėjimo iš globos įstaigos, bet išėjęs suprato: „...*, kol gyvenau globos namuose, aš galvojau, kad jo. Nes atrodė kažkaip viskas lengva. Na palaukit, man atrodo 18 metų man suėjo balandį, o vasarą aš išėjau. Kažkaip laukiau to išėjimo. Aš galvojau, kad aš pasiruošus, aš pati viską galiu, bet kai išėjau, buvo tokia mintis, kad realiai galėjau gal ilgiau gyvent*“; R5 informantas, sakė, kad visiškai nebuvo pasiruošęs savarankiškam gyvenimui, daugiausiai sunkumų patyrė dėl pinigų paskirstymo: „*Tiesiog pinigai ir yra pradžioje didžiausia problema*“; R6 informantas teigia, „...*visą laiką jaučiausi savarankiškas. Globos namuose taip buvo patogumai. Buvo tokie dalykai kaip auklėtoja padeda skalbia tavo patalynę, drabužius. Jeigu tu ten kažką darai nu užsiėmęs negalėjai, neturėjo laiko, jie už tave padarydavo, padėdavo maistą pagaminti. Nereikėdavo tam laiko skirti. Būdavo labai patogiu, bet kai išėjai vienas gyventi, tai čia ir prasideda visas savarankiškumas*“.

Visgi, ne visus jaunuolius lydėjo neigiamos patirtys, nes kai kurie jų turėjo globėjus ar draugus, pas kuriuos apsigyveno, arba turėjo darbinės patirties, pajamų. Šios aplinkybės jaunuoliams leido jaustis saugiai. Štai, R1, R2 informantai turėjo kur ir pas ką išeiti, todėl jautėsi pakankamai pasiruošę palikti globos namus. R1 „*būčiau neturėjęs draugę, tai dar, sakyčiau, nebūčiau pasiruošęs. Bet šiuo metu, kadangi esu dėkingas tiek draugei, tiek jos šeimai, kad jie mane priėmė ir kad jie gali man padėti, tai dabar galiu sakyti drąsiai, kad esu pasiruošęs*“; R2 – „*kaip ir sakiau, kadangi gyvenau globos namuose, po to kai man buvo 15 metų mane pasiėmė globėja į Zarasus pas save, buvau pas ją per atostogas, per šventes, tai ten irgi daug ko išmokau pas globėją ir gaminti ir tvarkytis, aišku neidealiai viską dariau, bet stengiausi. Globėja irgi prisidėjo prie mano savarankiškumo. Vilniuje buvo irgi žmogus kuris man padėjo, su kuriuo susipažinau būtent globos namuose, tai buvo auklėtoja su kuria palaikau šiltus santykius iki dabar. Dar turiu Lenkijoje globėjus, pas kuriuos lankiausi vasaros atostogų metu, per šventes. Išėjusi iš globos namų, aš išvažiavau į Lenkiją studijuoti, ten taip pat man padėjo lenkai globėjai, kurie ir dabar lydi mane per gyvenimą. Daug tokių žmonių turėjau ir turiu, tai būtent žmonių įtaka išugdė mano savarankiškumą. Labai jiems dėkinga esu*“; R3 jau turėjo darbo patirties, todėl jautėsi savarankiškai. „... *Taip, nes aš, kai išėjinejau, tai jau turėjau tų pusantrų*

metų darbo patirties, turėjau pajamų, tai aš kaip ir nebuvau išsigandęs to savarankiško gyvenimo, nebuvo taip, kad einu tiesiog į nežinomybę, o kažką vis tiek žinojau“.

Vertinant tyrimo dalyvių patirtis, susijusias su pagalba pradėjus savarankišką gyvenimą, paaiškėjo, kad informantams trūko finansų valdymo, dokumentų pildymo, maisto ruošimo, bendravimo ir kt. įgūdžių (2 lentelė). Įdomu, kad R5 informantas pakankamai savikritiškai vertina savo negebėjimą gaminti maistą, kadangi jį „... viso šito mokino, o aš tiesiog gulėjau lovoje ir tinginiavau“. O R6 informanto pasisakymas apie bendravimo sunkumus rodo, kad gyvenant bendruomeniniuose namuose, mokantis mokykloje, galimai stokota pokalbių, veiklų, susijusių su paprastais gyvenimiškais dalykais – kaip bendrauti, sumokėti mokesčius, prižiūrėti savo gyvenamąją erdvę, kas vyksta valstybėje, pasaulyje ir kt.

2 lentelė. Informantų atsakymai į klausimą, „Kokių žinių, įgūdžių, patirties tau labiausiai trūko?“.

Informanto Nr.	Informantų atsakymai
R1	<i>Iš tikrųjų, galbūt, labiausiai trūko, ...tai visokių mokesčių atsiskaitymo, dokumentų valdymo įgūdžių. Labai džiaugiuosi, kad dabar turiu šeimą, kuri man pataria ir skatina investuoti, atsakingai elgtis su finansais, tai yra labai svarbu.</i>
R2	<i>Patirties ... dokumentų pildyme. Žinių net nežinau, kaip ir netrūko, bet gal kaip ir minėjau tai pinigų taupyme įgūdžių neturėjau. Tik kai pradėjau dirbti, tik tada pajaučiau pinigų vertę. Tai labiausiai šitie du dalykai buvo sunkūs.</i>
R3	<i>Pinigų planavimo, taupymo. Jo kaip didžiausia problema ir ko man labiausiai trūko, tai ir yra pinigų taupymo, nes taupyti nemokėjau ir jau yra geriau, bet dar reikia mokintis daug.</i>
R4	<i>Net žinokite nežinau. Na, tikrai mus daug ko išmokino ir aš nežinau, nes kai pas mus buvo mažas butas, mažai vaikų, tai realiai, visiems vaikams skirdavo laiko daug. Tai tikriausiai nieko ir netrūko.</i>
R5	<i>Na, tikriausiai man labiausiai trūko maisto paruošimo įgūdžių, bet čia yra problema manyje. Mane viso šito mokino, o aš tiesiog gulėjau lovoje ir tinginiavau. Aš esu tinginys. Man buvo tai labai didelė problema, labai didelė problema. Pradžioje maitinausi tik koldūnais, arba makaronais su sūriu.</i>
R6	<i>Įvairių, realiai daug visokių, pvz., tas pats netgi bendravimas su žmonėmis kai kurių įgūdžių trūko. Apie ką būtent bendrauti, nes mažai temų būdavo. Nes tu dar, esi jaunas, tai mažai apie ką žinai. Tai va kai pradėjau dirbti, pradėjau įgauti dar didesnės patirties apie visokius nežinomus man dalykus, pavyzdžiui, apie elektrą, apie mechaniką, apie santchniką. Dabar jau yra temų daugiau kur gali bendrauti, po to, aš nesidomėdavau apie politiką, nelabai žinojau nei kas valdžioje, nei ką. Na nes tau tai būdavo neaktualu. Dabar jau kai domiesi šitais dalykais, tai ir pakalbėti gali.</i>

Kalbėdami apie pagalbos poreikį pradėjus savarankišką gyvenimą, tyrimo dalyviai akcentavo ir kitus įgūdžius, kurių jiems trūko. R1 informantas sakė, kad jam „... galbūt, labiausiai trūko savitvarkos įgūdžių. Taip pat - asmeninės higienos supratimo“; R2 informantas – „... bijojau priimti kažkokius sprendimus, bijojau su žmonėmis bendrauti. Iš tikrųjų mane gyvenime labai padrąsino universitetas“. Šis informantas taip pat teigė, kad gavo pagalbos iš globėjų; R3 informantas sakė, kad trūko „... tokių paprastų dalykų, kaip tualetinis popieriaus, buitinė chemija. Tiesiog gal būčiau geriau pasiruošęs, jeigu dar gyvendamas globos namuose pats rūpinčiausi tokiais dalykais“; R4 informantas sakė – „... labiausiai trūko auklėtojų, jų patarimo, palaikymo, bendravimo“; R5 – „...trūko žmogaus šalia, jaučiausi vienišas, Tai nebūtinai turėjo būti mergina. Tai galėjo būti tiesiog sesė ar brolis, man tiesiog trūko bendravimo. Buvo liūdna, norėjau palaikymo iš kito žmogaus“; R6 informantui jokios pagalbos nepritrūko: „... Tiesiog kildavo sunkumų sumokant mokesčius, bet vėlgi eini, pasikonsultuoji su darbuotojais tuos srities ir viskas kaip ir aišku“.

Atsakymai į klausimą apie pagalbą, kurią tyrimo dalyviai gavo kai pradėjo gyventi savarankiškai, buvo nevienodi. R1 informantas, džiaugėsi, kad išėjęs iš bendruomeninių vaikų globos namų atrado šeimą, „...Kaip ir minėjau, kai atėjau į naują šeimą buvo labai nedrąsu. Bet labai džiaugiuosi, kad buvau šiltai priimtas, visada iš jų jaučiau palaikymą, padrąšinimą. Jie kantriai mokė mane įvairių

dalykų, kurių aš nemokėjau. Išmokė mane važinėti net su dviračiu, tai irgi didelis plusas“. Šis tyrimo dalyvis taip pat paminėjo, kad sulaukė pagalbos iš bendruomeninių vaikų globos namų auklėtojų įvairiais klausimais, „...tai tikrai auklėtojai man padėjo įvairiais klausimais...“. R2 informantas taip pat, yra dėkingas šeimai, kuri jį globoja, „...šeima iš Lenkijos labiausiai man padėjo išgyventi tam savarankiškam gyvenime. Tai pradžioje kažkokių dokumentų pildyme pagalba. Paskui padėjo taupyti pinigėlius“. R3, R4, R5 informantai, kaip labai svarbią „vienintelę pagalbą“ įvardino pinigus: R3 – „... pagrindinė pagalba, mano vaiko pinigai, vaiko krepšelis, kol gyvenau globos namuose buvo taupomi mano pinigai“; R4 – „Aš, kai išėjau, tik pinigų gavau. Daugiau kaip ir jokios pagalbos neesu gavusi“; R5 – „Viskas, kas man padėjo, tai buvo vaiko pinigai. Tai buvo vaiko pinigai, kada man suėjo 18 metų. Čia buvo vienintelis dalykas, kuris man padėjo pradžioje“.

Tyrimo dalyvių pasisakymų apie pagalbą analizė leidžia daryti prielaidą, kad du dalyviai – R4 ir R6 galimai buvo pakankamai gerai pasiruošę savarankiškam gyvenimui ir jiems pagalbos neprireikė arba jie jos nesureikškina. Kitiems jaunuoliams pagalbos reikėjo, jie žinojo, kur kreiptis, pagalbą gavo.

Siekiant įsigilinti į tyrimo dalyvių **dabartines patirtis, ateities planus**, informantų teirautasi, „Ką šiuo metu veiki – studijuoji, dirbi? Kaip tau sekasi?“. Pateiktų atsakymų analizė parodė, kad visi informantai yra atradę savo veiklas, užsiėmimus ar studijas bei semiasi įvairių darbo patirčių. R1, R2, R3, R5 informantai šiuo metu ir dirba ir studijuoja, R1 – „...šiuo metu studijuju ... mokymo centre virėjo specialybę. Taip pat ... lankau toje pačioje mokykloje vairavimo kursus. Dirbu įmonėje „Credo Partners“ su projektu „Ignitis“; R2 – „...šiuo metu aš studijuju Lenkijos sporto universitete. Tai sekasi neblogai. Esu antrame kurse. Labai patinka. Sportuoju daug, dirbu kiekvieną dieną lopšelyje su vaikais“; „... Šiuo metu studijuju ... kolegijoje verslo vadybą ir turizmą. Dirbu jau beveik antri metai kavinėje, jau beveik metus laiko užimu vadybininko pareigas“ (R3); R5 – „Šiuo metu studijuju kompiuterio derintojo ir IT specialisto profesijas. Užsiiminėju sportu. Dar šiuo metu dirbo ETNO dvare padavėju“; R4 ir R6 informantai šiuo metu sieja savo gyvenimą su darbu. „...dabar tik dirbu. Prieš tai buvo kai išėjau iš globos namų, baigiau logistiką, bet dabar šitoj srity nedirbu kol kas“ (R4); R6 – „Dirbu šiuo metu. Studijos kažkodėl niekad nepatikdavo. Labiausiai patikdavo praktika darbe“.

Į klausimą apie svajones ir ateities planus, informantai atsakė pakankamai įvairiai (3 lentelė).

3 lentelė. Informantų atsakymai į klausimą „Kokių turi svajonių? Kaip planuoji jų siekti?“

Informantų Nr.	Informantų atsakymai
R1	<i>Pas mane šiuo metu yra dvi svajonės. Įsigyti savo pirmąjį nekilnojamą turtą, tai būtų būtas ir artimiausiu metu jau planuoju šitą svajonę įgyvendinti. Kaip tai padarysiu? Su nauja šeima jau ieškome įvairių variantų, žiūrime kokį būtų galiu įsigyti, ar pajėgsiu susitvarkyti su mokesčiais. O antra svajonė, kuo greičiau pabaigti vairavimo kursus, ir įsigyti automobilį. Tai va tokios dvi svajonės.</i>
R2	<i>Labai paprastos mano svajonės. Pradžiai baigti bakalauro studijas, paskui planuoju stoti į magistro studijas. Labai svarbu visus egzaminus išlaikyti. Paskui kaip ir minėjau noriu gyvenimą susieti su sportu, noriu treniruoti vaikus. Kol kas tokios svajonės</i>
R3	<i>Gal nelabai svajonė, o pagrindinis tikslas, tai ateityje kai baigsiu mokslus, turėti finansinį stabilumą, turėti savo būstą, šeimą. ... stengiuosi gerai mokytis, kad gerai pabaigti studijas, susirasti gerą darbą, gerai apmokamą, kad turėti neblogas pajamas ir manau tada viskas bus tvarkoje.</i>
R4	<i>Svajonių, kaip ir nežinau. Žinau, tik tiek, kad kol kas mano darbas nėra „svajonių“. Tai norėčiau vis gi, atrasti save, ir kad galėčiau į darbą keltis ir negalvoti „Kodėl man ir vėl į darbą?“ noriu keltis kaip į svajonių darbą.</i>
R5	<i>Tikriausiai tai nėra svajonė, o greičiausiai tikslas, tiesiog negyventi lauke. Visada norėjau, gyventi taip, kad nieko netrūktų. Noriu pabaigti savo mokslus ir išvažiuoti į užsienį, manau ten daug didesnės perspektyvos.</i>
R6	<i>Svajonė labai paprasta - būti laimingu. Ir nežinau, ar čia svajonės, jei taip tai mano svajonės labai realios. Svajoju dar nukeliauti į Japoniją. Tiesiog šitai svajonei, dar reikia užsidirbti pinigų, rasti gerą kompaniją, kad būtų linksma.</i>

Kaip matyti iš informantų atsakymų, jų svajonės yra baigti mokslus, dirbti, įsigyti nuosavą būstą. Kai kurie jaunuoliai nevadina savo siekių svajonėmis o teigia, kad tai greičiau yra tikslai. Informantams labai svarbu būti laimingiems ir jaustis finansiškai stabiliems, kad galėtų patenkinti savo poreikius. R1 informanto ateities planai ypač optimistiški, kadangi jis planuoja „*Įsigyti savo pirmąjį nekilnojamą turtą, ... ir artimiausiu metu jau planuoju šitą svajonę įgyvendinti*“. R2, R3, R5 informantai savo ateities planus sieja su studijų baigimu, geru mokymusi. Galima daryti prielaidą, kad šie jaunuoliai, o ypač R2 ir R3, suvokia išsilavinimo, padedančio siekti mėgstamo, gerai apmokamo darbo, daryti karjerą, vertę ir nuosekliai to siekia. Kitų dviejų tyrime dalyvavusių jaunuolių (R1, R6) ateities nuostatos orientuotos į finansinio stabilumo užsitikrinimą, materialinių dalykų įsigijimą. O iš R4 informanto atsakymo galima daryti prielaidą, kad pastaruoju metu jis dirba nepakankamai mėgstamą darbą: „... *kol kas mano darbas nėra „svajonių“ ir planuoja situaciją keisti: „...Noriu keltis kaip į svajonių darbą“*“.

3 lentelėje pateiktų informantų atsakymų analizė rodo, kad pusė jaunuolių (R2, R3, R5) atskleidė, kaip jie sieks savo tikslų (svajonių) – baigs studijas, ieškos darbo. R1 informantas ankstesniuose atsakymuose nurodė, kad mokosi virėjo profesijos, dirba įmonėje. R4 ir R6 tyrimo dalyviai neatskleidė, kaip pasieks to, ko nori. Darytina prielaida, kad šie jaunuoliai pasitiki savimi ir tebeieško priemonių savo planams įgyvendinti, o galimybes vertina optimistiškai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus jaunuolių, išėjusių iš X globos institucijos savarankiško gyvenimo pradžios patirtis, galima teigti, kad visi dalyvavusieji tyrime jautėsi pasiruošę gyvenimui, tačiau pradėjus tokį gyvenimą, patyrė finansinių sunkumų, nemokėjo planuoti savo biudžeto, taupyti. Mažiau rūpesčių šiuo klausimu patyrė, tie jaunuoliai, kurie turėjo globėjų, šeimos palaikymą. Daliai jaunuolių trūko globos namuose turėto bendravimo, kita dalis jautėsi stokojanti bendravimo įgūdžių, nežinojo, kaip elgtis įvairiose situacijose. Kai kurie jautė vienatvę, ilgėjosi kartu gyvenusių vaikų, auklėtojų, kai kurie nemokėjo užpildyti reikiamų dokumentų, užsiregistruoti pas gydytojus. Dalis jaunuolių teigė stokoję savitvarkos, asmeninės higienos įgūdžių, baiminosi priimti kai kuriuos sprendimus.
2. Tyrime dalyvavusių jaunuolių savarankiško gyvenimo patirtys rodo, kad jiems patinka laisvė patiems priimti sprendimus, savarankiškumas viską daryti patiems, jaustis atsakingiems už savo veiksmus. Vienas jaunuolis akcentavo besidžiaugiantis ramybe, kurios trūko gyvenant bendruomeniniuose namuose. Tačiau kai kuriems jaunuoliams nepatinka neapibrėžtos situacijos, tai, kad reikia eiti į darbą, kasdieniniai buities darbai. Tokios jaunuolių nuostatos gali rodyti nepakankamą brandą savarankiškam gyvenimui. Tačiau pastaroji prielaida reikalauja papildomo tyrimo.
3. Tyrime dalyvavusių jaunuolių patirčių, susijusių su pagalba pradėjus savarankišką gyvenimą analizė parodė, šios patirtys įvairios: du dalyviai galimai buvo pakankamai gerai pasiruošę savarankiškam gyvenimui ir jiems pagalbos nereikėjo arba jie jos nesureikšmino; kita dalis jaunuolių jautė pagalbos poreikį, žinojo, kur kreiptis ir pagalbą gavo iš globėjų, šeimos, kurioje apsigyveno, bendruomeninių vaikų globos namų auklėtojų; pusė informantų nurodė, kad vienintelė esminė pagalba buvo globos namuose gyvenant sutaupyti vaiko pinigai. Jaunuolių pasakojimai rodo, kad nepaisant patirčių įvairovės, visiems jaunuoliams prireikė vienokios ar kitokios pagalbos, paramos.
4. Jaunuolių refleksijų apie dabartinio gyvenimo patirtis, ateities planus analizė parodė, kad visi jaunuoliai dirba, arba studijuoja, mokosi profesijos; pusė jaunuolių savo ateities planus sieja su išsilavinimo įgijimu, nuosekliai jo siekia; kiti akcentuoja finansinį stabilumą, materialinių dalykų įsigijimą; vienas informantas planuoja rasti mėgstamą svajonių darbą. Jaunuoliai pakankamai pasitiki savimi, turi ateities planų, žino, kaip juos įgyvendinti, supranta savo atsakomybes.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Bubnys, R., Jasevičienė, Z. (2013). Globos namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, Nr. 11, 31-37. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1367189370565/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
2. Gedminaitė, A. (2009). *Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinių ryšių tyrimas*. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2149125/>
3. Goštautas, A., Pakruosis, R., Čepukienė, V. (2004). Paauglių, gyvenančių globos įstaigose, psichosocialinio prisitaikymo sunkumai. *Specialusis ugdymas*, Nr. 1(10), 30-38. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367187588406/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
4. Gudžinskienė, R., Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitucionalizacija - palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, Nr. 14(2), 134-147. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14569/4491-9957-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R. (2016). The improvement of children's independent living skills in the context of the restructuring of children's care homes. *Society. Integration. Education, Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III, May 27th-28th*, 312-323. <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/1451/1826>
6. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika*, 2017, 125(1), 158-174. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2017~1516638263425/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
7. Ilgūnė-Martinėlienė, R., & Malachovska, V. (2021). Paauglių, išėjusių iš vaikų globos namų į bendruomeninius globos namus, patirtis. *Socialinis ugdymas*, 55(1), 71-84. <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c6a7cbbd-e302-4263-b983-33ed17ffff9c/content>
8. Höjer, I., Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden. *Child and Family Social Work*, Vol. 15(1), 118-127. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00661.x>
9. Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2023 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. A1-83. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e4169490984411e3aad2c022318814db/asr>
10. Raudeliūnaitė, R., Gudžinskienė, V. (2022). Vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymasis bendruomeniniuose vaikų globos namuose: vaikų patirčių analizė. *Pedagogika*, Nr. 1/145, 233-257. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1040696>
11. Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, 2013, 110, 103-114. <https://www.lituanistika.lt/content/51611>
12. Socialinių paslaugų katalogas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93 (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. A1-451 redakcija). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/asr>
13. Snieškienė, D., Bumblauskaitė, K., (2005). Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2(13), 111-122 <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367152189245/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
14. Skiečiuvienė, A. (2021). *Likusių be tėvų globos vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose*. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas. https://vb.mruni.eu/object/elaba:131834664/MAIN_2022-12-12
15. Stiprinama socialinę atskirtį patiriančių jaunuolių integracija į bendruomenę (2022). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/stiprinama-socialine-atskirti-patiriantiu-jaunuoliu-integracija-i-bendruomene?lang=lt>
16. Su sunkumais susiduriančius jaunuolius labiausiai palaiko ir augina pagarbus bei nuoširdus santykis (2021). *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos projektas „Socialiniai darbuotojai keičia gyvenimus“*. <https://www.delfi.lt/multimedija/socialiniai-darbuotojai-keicia-gyvenimus/su-sunkumais-susiduriancius-jaunuolius-labiausiai-palaiko-ir-augina-pagarbus-bei-nuosirdus-santykis-88271413>

17. Tamulevičiūtė, E. (2020). „*Nei suaugęs, nei vaikas*“: jaunuolių, paliekančių vaikų globos namus, perėjimas į suaugusiųjų gyvenimą. Magistro baigiamasis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. <https://www.vdu.lt/cris/entities/etd/9879fc6f-9b8d-43ea-8b04-922443a31baf>
18. Toliušytė, Ž., Plaušnaitienė, A. (2015). Vaikų, gyvenančių globos namuose, savarankiško gyvenimo įgūdžių raiška. Studijos šiuolaikinėje visuomenėje. Mokslo darbai, 6(1), 130-139. https://www.slk.lt/sites/default/files/studijos_siuolaikineje_visuomeneje_2015.pdf#page=130
19. Žeimytė, I. (2020). Jaunuolių palydėjimas į savarankišką gyvenimą. <https://www.socdarbas.lt/socialinis-darbas/247-jaunuoliu-is-globos-sistemos-palydejimas-i-savarankiska-gyvenima>

EXPERIENCES OF INDEPENDENT LIVING OF YOUNG PEOPLE LEAVING COMMUNITY CHILD CARE HOMES

Natalija Lukovskienė, Vitalija Bartuševičienė

Utena College,
Maironio str. 7, Utena

Summary

The deinstitutionalisation of the childcare system has created and is currently implementing a system of support for young people leaving care. However, the analysis of scientific literature and the insights of social workers suggest that, despite the assistance provided, these young people experience various difficulties at the beginning of their independent life. The aim of this article is therefore to analyse the experiences of young people leaving care in their independent living. For the purpose of this article, a qualitative study was carried out in May 2023, using an interview method, with young people who grew up in and left care in the last 4 years and were interviewed. The qualitative research method chosen for the empirical study was a structured interview.

The analysis of the experiences of young people who left the X institution to start their independent life shows that all the young people who participated in the study felt ready for life, but when they started their independent life, they experienced financial difficulties, they did not know how to plan a budget and save money. Young people who had the support of guardians and family had fewer problems in this respect. Some of the young people lacked the communication skills they had in the foster home, while others felt that they lacked communication skills and did not know how to behave in different situations. Some felt loneliness, longed for the children they had with them, for their teachers, and did not know how to fill in the necessary paperwork or register with doctors. Some young people said they lacked self-management and personal hygiene skills, and were afraid to take some decisions.

The experiences of independent living of the young people who took part in the survey show that they like the freedom to make their own decisions, to do things for themselves and to feel responsible for their actions. One young person emphasised that he enjoys the peace of mind that was lacking when living in a community home. However, some young people do not like uncertain situations, having to go to work, and daily household chores. Such attitudes may indicate a lack of maturity for independent living. However, this latter assumption requires further investigation.

The analysis of the young people's experiences of help in starting independent life showed that these experiences varied: two participants may have been well prepared for independent life and did not need or did not consider help; another part of the young people felt the need for help, knew where to go and received help from their foster parents, the family they were staying with, or the teachers of the community care homes; half of the informants indicated that the only essential help was the money they saved for their child during their time living in the care home. The young people's accounts show that, despite the diversity of experiences, all young people needed help and support of one kind or another.

The analysis of young people's reflections on their current life experiences and future plans showed that all young people are working or studying; half of the young people associate their future plans with getting an education, and are consistently pursuing it; the others emphasize financial stability, acquiring material things; and one of the informants is planning to find a favourite dream job. It can be said that all young people have sufficient self-confidence, have plans for the future, know how to implement them and understand their responsibilities.

Keywords: young people leaving the care system, community child care homes, independent living.